

Мирослава ОСТАПОВЕЦЬ,
студентка 3 курсу ІФЖ

В. О. ЄРШОВ,
професор

«ПОДОРОЖ ДО МІСТЕЧКА» Ю. І. КРАШЕВСЬКОГО: ПРОБЛЕМА ЖАНРОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Стаття присвячена проблемі визначення жанрової своєрідності «Подорожі до містечка» Ю. І. Крашевського, для вирішення якої аналізуються жанрові особливості твору, що наближають її до таких різновидів як казка, подорож, байка.

Постановка проблеми. «Подорож до містечка» Ю. І. Крашевського (1857 р.) протягом тривалого періоду залишалася відкинutoю на маргінесі літературознавчих студій. Написана у волинський період творчості митця «Подорож до містечка» не відповідає жанровим та проблемно-тематичним горизонтам цього періоду. У ній письменник, переважна більшість творчого доробку якого написана в реалістичній манері, вдається до вимислу і фантастичних елементів. Це у поєднанні з дидактизмом, акцентуванням на морально-етичних проблемах ускладнює визначення жанрової своєрідності твору, тому потребує дослідження.

Стан дослідження. Більшість існуючих досліджень творчості Ю. І. Крашевського спрямовані на аналіз його історичної романістики (А. Мальченко, Р. Радишевський, Н. Петриченко), народних повістей (М. Жулинський, О. Астаф'єв, М. Ткачук) та подорожей як жанрового різновиду (І. Черниш, В. Єршов, О. Гаряча). Вивченням казки у творчості Ю. І. Крашевського займалася С. Байдацька, проте цікавили вчену зразки жанру пізнього періоду творчості. Таким чином, питання жанрової своєрідності «Подорожі до містечка» дослідниками не розглядалося.

Мета статті – визначити жанрову своєрідність твору «Подорож до містечка» Ю. І. Крашевського.

Виклад основного матеріалу. Жанрове визначення твору було дане самим Ю. І. Крашевським, який назвав «Подорож до містечка» казкою. Зауважимо, що звертався до цього жанру Ю. І. Крашевський неодноразово, хоча переважна більшість казок була написана на схилі його життя. Проте крім жанрових ознак казки у творі простежуються також риси байки, подорожі. Варто також наголосити, що історія літератури знає приклади, коли авторське визначення жанру було необґрунтованим, і, як наслідок, у літературознавстві твір мав іншу жанрову приналежність, так було, наприклад, з «Золотим горнцем» Е. Т. А. Гофмана: письменник назвав твір казкою, тоді як в літературознавстві його ідентифікують як повість. Тому вважаємо за

необхідне, визначити жанрові ознаки твору, щоб однозначно ідентифікувати його.

Ю. Ярмиш спробував узагальнити сюжетно-композиційні характеристики літературної казки. Він трактує літературну казку як «такий жанр літературного твору, в якому в чарівно-фантастичному або алегоричному розвитку подій, і як правило, оригінальних образах та сюжетах у прозі, віршах та драматургії розв'язуються морально-етичні та естетичні проблеми» [5, с. 87]. Втім і таке визначення не є вичерпним, адже, твори фентезі, так само як і казка, порушують морально-етичні і естетичні проблеми.

Дослідниця Г. Сабат подає більш вичерпне визначення літературної казки: «Літературна казка – це фантастичний твір авторської художньої творчості, нерозривно пов'язаний із реальністю життя, що відображає суть епохи, всотує ідейно-політичні, літературно-естетичні тенденції часу, впливається в літературні течії і напрямки ... або ж це мистецький твір, сюжетоструктура якого побудована за специфічними традиційними законами фольклорної казки, його особливий стиль, трансформуючи народну традицію, впливається у новітньо-авторський семантико-гносеологічний субстрат» [4, с. 8].

Дослідники констатують розгалуження літературних казок на художні перекази народних сюжетів, казки за фольклорними мотивами і власне авторські казки, в яких реалізуються основні закони жанру без запозичення фольклорних сюжетів і образів, саме до останньої групи доцільно зараховувати й «Подорож до містечка». Мотивувати це можна тими рисами, які на думку О. Гарачковської, притаманні авторській казці, це насамперед суб'єктивне зафарблення нарації, коли письменник, використовуючи казкову форму, акцентує особистісне бачення дійсності, порушує актуальні питання сучасності. В літературній казці все самотутнє: і відбір життєвого матеріалу, і підхід до нього, й емоційне забарвлення, і мова [3, с. 12].

«Подорож до містечка» побудована на традиційному фольклорному казковому мотиві – дороги, завдяки якому герой в численних мандрах пізнає світ, а перед автором твору розкриваються широкі можливості у зображенні подій в динаміці. Так, зачином твору служить сцена, коли батьки відпускають сина в доросле життя, наставляючи його: «Не затримуйся надовго для відпочинку, оглядин, ні з ким в розмови і знайомства не вдавайся, з дороги не звертай, час дорогоцінний, ближче до вечора при твоїх ногах можеш безпечно досягти мети. Хочу, щоб ти розпочав свою дорогу з Богом, тоді тобі пощастить»⁵ [6]. Саме подорож стає сюжетоутворюючим елементом твору, пронизуючи увесь текст від початку й до кінця. У Ю. І. Крашевського образ подорожі глибоко алегоричний, вона уособлює саме людське життя, про що читач дізнається наприкінці

⁵ Переклад з польської М. Остаповець

твору. При цьому цілком оригінальним є часопростір казки. Вийшовши з дому батьків, головний герой Янек характеризується автором одним словом «*молодий*». Він переживає зустрічі й прощання, біди і радощі, хронологічно це займає один день: хлопець вийшов зранку і прийшов до монастиря глибокої ночі, про що вказано опосередковано: «*але не скоро хтось прокинувся за воротами*» [6], запитавши при цьому: «*Так пізно?*» [6]. Проте далі ми бачимо фантастичне перетворення юнака на старого діда: «*хвилину тому молодий - Янек мав уже сиве волосся, борода в нього по пояс, шістдесят років лежало на поораному чолі...*» [6]. Отож поєднання казкового мотиву подорожі з фантастичним перетворенням головного героя, описаним наприкінці, є яскравим підтвердженням казковості жанру твору.

Серед жанрових ознак літературної казки, присутніх у «Подорожі до містечка», слід також відзначити її глибоку дидактичність, що наближає її до байки. Проте, незважаючи на наявність таких особливостей байки як алегоричність та дидактизм, на нашу думку, не варто розглядати «Подорож до містечка» як зразок цього жанру. Аргументувати це можна значним для байки обсягом, адже остання це переважно невеликий твір, а також відсутністю традиційних для байки алегоричних образів тварин, рослин чи неодухотворених предметів. Тому дидактичність, що прослідковується у творі, скоріше наближає його казки, адже виступає як повчання для дітей, що повинно пояснити їм смисл людського життя та застерегти від небезпек та помилок. Підтвердження цьому знаходимо в фінальній фразі твору: «*Слухайте тата Мацея!*» [6]. Так проявляється виразна особливість творів для дітей авторства Ю. І. Крашевського, на яку вказує С. Байдацька [1], – відкритий комунікативний процес між оповідачем і реципієнтом, використане автором безпосереднє звертання до читача притаманне також казкам Е. Т. А. Гофмана і Г. К. Анерсена.

Казка «Подорож до містечка» Ю. І. Крашевського має подвійне призначення, адже адресована вона не лише дітям, а й дорослим, що виявляється як на фабульному рівні, так і на філософському. Дітей захоплює динаміка розвитку сюжету, впровадження фантастики і вимислу. Дорослий читач зауважить філософський зміст у численних алегоріях, образності і символіці, за допомогою яких розкриваються актуальні моральні і соціальні проблеми сьогодення.

Висновки. Окреслюючи жанрову своєрідність твору, однозначно його класифікувати важко, проте зважаючи на ряд характерних особливостей найбільш доречним видається його потрактування як літературної казки.

Таким чином, серед жанрових ознак літературної казки, які можна спостерігати в «Подорожі до містечка» Ю. І. Крашевського, слід виділити:

- проблемно-тематичну широчінь, охоплено важливі соціальні, філософські, психологічні, екзистенційні питання;
- прагнення до створення двоадресатної казки, її цікавості та доступності для будь-якого читача чи слухача;

- виразне тяжіння до жанрового синкретизму, змішування й синтезування різних родів і жанрів – подорожі, казки, байки;
- пропагування високої гуманістичної та виразно християнської за духом етики у казковій формі;
- своєрідність, фантастичність хронотопу;
- використання фольклорних джерел та духовного досвіду народу.

Усі вище перелічені ознаки, більшість з яких характерні для літературної казки, підтверджують жанрову приналежність твору.

M. Ostapowicz. Podróż do miasteczka J. Kraszewskiego: problem identyfikacji gatunkowej.

Artykuł poświęcony jest problemowi określenia osobliwości gatunku «Podróży do miasteczka» J. Kraszewskiego, dla rozwiązania którego, zostały przeanalizowane cechy gatunkowe danego utworu, co przybliży go do takich różnorodności jak bajka, podróż, baśń.

M. Ostapowets. «Journey to the Town» by Y. Krashevsky: the Problem of Genre Identification.

The article is devoted to the problem of determining the genre originality of "Journey to the town" by Y. Kraszewski, for the solution of which the genre features of the work are analyzed, which bring it closer to such varieties as a fairy tale, a journey, a fable.

Список використаної літератури:

1. Байдацька С. Жанр подорожі у творчості Юзефа Ігнація Крашевського : монографія. Вінниця, 2016. 175 с.
2. Брауде Л. К истории понятия «литературная сказка». Изд. АН СССР. Сер. литературы и языка, 1977. Т. 36. № 3. С. 230–235.
3. Гарачковська О. Українська літературна казка 70-90-х років ХХ ст.: сюжетно-образна структура, хронотоп : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Кіровоград, 2008. 18 с.
4. Сабат Г. Казки Івана Франка як естетико-поетикальна система : автореферат дис. ... д-ра. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2009. 40 с.
5. Яриш Ю. У світі казки : літ.-критич. нарис. Київ, 1975. 144 с.
6. Kraszewski J. Podróż do miasteczka. URL: https://poezja.org/wz/Kraszewski_J%C3%B3zef_Ignacy/25684/Podr%C3%B3z_do_miasteczka (дата звернення: 06.05.2020).

